



WEGWIJZER e-inclusie

DOELGROEP directie, zorgteam, ICT-team
AANPASSING finaliseren voor publicatie
LAATSTE UPDATE 26/10/2022

1. Verken het onderwerp

E-inclusie of digitale inclusie in het onderwijs verwijst naar acties en oplossingen die nodig zijn om digitale uitsluiting te voorkomen, zodat alle leerlingen ten volle kunnen deelnemen aan het (digitale) onderwijs en gelijke onderwijskansen bevorderd worden.

2. Bereid je beleid voor

De digitalisering evolueert razendsnel. De COVID-19-crisis heeft deze evolutie in het onderwijs nog versterkt. Het is dus meer dan ooit nodig om te werken aan e-inclusief onderwijs. Dit houdt in dat je digitaal onderwijs toegankelijk is voor **alle** leerlingen. Ook voor kinderen die moeite ondervinden om mee te zijn met het digitale om welke reden dan ook (nog niet de juiste vaardigheden, incorrecte verwachtingspatronen, geen ondersteuning ...). Heb hierbij specifiek aandacht voor anderstaligen, zieke kinderen, kinderen met een beperking, kinderen in gesloten asielcentra, in voorzieningen of internaten, kinderen in kansarmoede ...

Werken aan e-inclusief onderwijs doe je door als school stil te staan bij de 4 grote voorwaarden voor e-inclusie en deze in het ICT-beleidsplan te concretiseren.

Deze punten kan je integreren in je ICT-beleidsplan:

- Het wegwerken van ICT-gerelateerde materiële drempels zoals **toegang** tot toestellen en internet,
- Het stimuleren van digitale **vaardigheden**,
- Het aanbieden van **ondersteuning**,
- Het voorzien van **laagdrempelige, gebruiksvriendelijke tools**: inclusion by design.

3. Geef je beleid vorm

	CONCRETISERING
wegwerken van ICT-gerelateerde drempels zoals toegang tot toestellen en internet	<p><i>Zorg ervoor dat alle leerlingen/cursisten toegang hebben tot een up-to-date en werkend toestel dat tegemoetkomt aan de technische vereisten voor je pedagogisch project (computer, laptop, tablet). Zorg ervoor dat leerlingen zowel tijdens contactonderwijs als tijdens afstandsonderwijs ergens terecht kunnen voor technische ondersteuning.</i></p> <p>Indien de leerlingen/cursisten een toestel van de school gebruiken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mag dit mee naar huis? Een toestel dat mag meegenomen worden naar huis, biedt meerwaarde (persoonlijk, voor gezin en samenleving/duurzaamheid). Het zorgt ervoor dat gezinnen privé niet dubbelop toestellen moeten aanschaffen. • Vraag je aan alle leerlingen een waarborg, of hou je rekening met de financiële draagkracht van het gezin? (een sjabloon voor een bruikleenovereenkomst voor ICT-toestellen van de school) • Informatie over de aankoop van mobiele toestellen vind je in de inspiratiegids Aankoop mobiele toestellen. Denk ook na over lease- en huurformules. • Voorzie een handleiding voor ingebruikname van het toestel. Geef mee waar ze terecht kunnen voor ondersteuning. <p>Indien de leerlingen/cursisten geen toestel van de school gebruiken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Is er een open leercentrum (op school, in de wijk/gemeente ...) waar ze vlot terecht kunnen? • Voor elke leerling vanaf het vijfde leerjaar moet een toestel voorzien worden, maar sommige leerlingen kunnen ervoor kiezen een eigen toestel mee te brengen. Meer informatie hierover vind je (onder vraag 3) in dit artikel van Klasse. <p>Hoe zorg je ervoor dat alle leerlingen/cursisten toegang hebben tot overige toestellen (printer, scanner, camera, kopieermachine ...) als dit nodig is voor het geboden onderwijs?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zorg je ervoor dat geen van deze toestellen nodig zijn? • Indien niet: bied je deze op school (binnen/buiten de lesuren) aan? Beschik je over een uitleendienst? • Enkele goede praktijkvoorbeelden vind je hier: <ul style="list-style-type: none"> ○ Heilig Hartinstituut uit Heverlee, ○ VTI-de Puytenput uit Aalst, ○ 't Saam Campvus Cardijn uit Diksmuide. <p>Hoe zorg je ervoor dat alle leerlingen/cursisten toegang hebben tot extra hulpmiddelen om digitaal leren mogelijk te maken?</p> <p>Kies je als school voor een bepaald type toestel? Sta dan even stil bij de consequenties voor leerlingen met een beperking. Niet alle hulpmiddelen die zij kunnen gebruiken, zijn erop beschikbaar of ermee compatibel. Zorg ervoor dat de keuze van de toestellen niet tot uitsluiting leidt.</p> <p>Extra hulpmiddelen kunnen onder andere bestaan uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • instructiefilmpjes, • voorleessoftware (lees meer op de themapagina van KlasCement),

- headsets die omgevingsgeluid temperen,
- visuele hulpmiddelen (vergrootglas ...),
- ondertiteling,
- aangepaste muis en toetsenbord,
- brailletoetsenbord,
- ...

Hoe zorg je ervoor dat alle leerlingen/cursisten op school én thuis toegang hebben tot internet?

Om de ongelijke toegang tot het internet te verkleinen, zijn er verschillende initiatieven in het leven geroepen die deze toegang betaalbaarder maken. [Bekijk hier de info over het sociaal tarief voor telecom en de initiatieven van Telenet en Proximus.](#)

Hoe zorg je ervoor dat alle leerlingen/cursisten toegang hebben tot de nodige programma's?

Indien ze **een toestel** van de school gebruiken:

- Staan alle benodigde programma's (bv. rekenbladen, tekstverwerking ...) daarop geïnstalleerd?
- Gebruik enkel officiële licenties. Zorg ervoor dat je in regel bent met het licentiebeheer als je ervoor kiest om niet met opensourcesoftware te werken. Vaak zijn er speciale voordeelbundels voor educatieve doeleinden. Het is zeker ook zinvol om met je scholengemeenschap of koepel te overleggen om een samenaankoop te doen.

Indien leerlingen/cursisten **geen toestel** van de school gebruiken:

- Is er een open leercentrum waar ze terecht kunnen?
- Is het gebruik van open source software een optie om de kosten te drukken?

Weeg de voor- en nadelen hiervan af. **Tip:** op de [website alternativeto.net](http://website.alternativeto.net) vind je vrijesoftware-alternatieven. Klik de tag *opensource* aan bij het zoeken.

Op KlasCement vind je een [themapagina over openbronsoftware](#) op school. Ze bundelt leermiddelen die je kan inzetten op je school.

Tip: gebruik de filters om de zoekresultaten te verfijnen.

stimuleren van **digitale vaardigheden**

Hoe zorg je ervoor dat alle leerlingen/cursisten de nodige vaardigheden hebben om het toestel en de nodige programma's te gebruiken?

- Voorzie tijd tijdens de lessen om leerlingen vertrouwd te maken met de gekozen technologie of tool.
- Maak duidelijk aan leerlingen waar/bij wie ze terecht kunnen met hulpvragen, zet bijvoorbeeld een initiatief op waarbij leerlingen elkaar kunnen helpen.
- Maak waar relevant gebruik van specifieke diensten zoals Bednet, Leesvoor, ADIbib ...
- Leerlingen met een beperking hebben vaak extra vaardigheden nodig om te kunnen werken met specifieke aanpassingen en/of hulpmiddelen. Om samen te zoeken naar de meest passende computeraanpassingen en toegankelijkheidsoplossingen kan men terecht bij Modem.
- Andere initiatieven omvatten vzw Linc, Link in de Kabel

Hoe versterk je de digitale vaardigheden van de eigen medewerkers?

- Hoe bereik je de ICT-eindtermen met aangekochte en opensourceprogramma's?
- Om leerlingen de gepaste ondersteuning te bieden, moeten leraren zelf over de nodige competenties beschikken. Doe een zelfscan, zoals bijvoorbeeld Digisnap, om zicht te krijgen op de competenties van je leerkrachten. Deze tool wijst je ook de richting naar relevante opleidingen voor je team.
- Leerkrachten die een leerling met een beperking in de klas hebben, hebben vaak extra vaardigheden nodig om te kunnen werken met specifieke aanpassingen en/of hulpmiddelen.

Hoe versterk je de digitale vaardigheden van ouders?

- Niet alle ouders zijn even digitaal vaardig. Blijf daar rekening mee houden in je communicatie en verwachtingen. Hoewel het niet de kerntaak van de school is om ouders van leerlingen digitaal vaardig te maken, loont dit wel de moeite: digitaal vaardige ouders zijn meer betrokken ouders. Je kan ouders de weg wijzen naar of samenwerken met initiatieven zoals Digipunten, digibanken, Atlas, Ligo, Gezinsbond, Childfocus ...
- Ligo kan ook laagdrempelige cursussen op jouw school organiseren, bv. een cursus ICT start, een cursus Smartschool ...
- Ouders van een leerling met een beperking hebben vaak extra vaardigheden nodig om te kunnen werken met specifieke aanpassingen en/of hulpmiddelen.

aanbieden van
ondersteuning

Waar kunnen leerlingen/cursisten/medewerkers terecht die ICT-ondersteuning nodig hebben?

Er zijn allerlei projecten die jongeren en ouders in de digitale wereld ondersteunen. Een greep uit het aanbod:

- [Digidak](#) organiseert samen met lokale besturen laagdrempelige computerleeromgevingen.
- [123digit](#) helpt begeleiders van personen met digitale moeilijkheden om hun doelgroep beter te ondersteunen.
- [Ligo](#) organiseert basiscursussen voor kortgeschoolde volwassenen. Dat zijn volwassenen zonder diploma secundair onderwijs.
- [LINC vzw](#) biedt je een gebruikerspanel aan om je digitale toepassing te testen bij een representatieve gebruikersgroep.
- [Link in de Kabel](#) organiseert workshops op maat rond een breed scala aan mediawijsheidsthema's.
- [Maks vzw](#) helpt Brusselaars, jong en oud, aan (creatieve) digitale vaardigheden voor het dagelijks leven of de arbeidsmarkt.
- [Mediawijs](#) helpt de inwoners van Vlaanderen en Brussel om digitale technologie en media actief, creatief, kritisch en bewust te gebruiken en begrijpen om deel te nemen aan onze maatschappij.
- [KlasCement](#) houdt je op de hoogte over actuele initiatieven.
- [Modem](#) zoekt samen met de school, de leerling, ouders ... naar de meest passende computeraanpassingen en toegankelijkheidsoplossingen wanneer deze nodig zijn omwille van een beperking.

Welke offline alternatieven bied je aan voor leerlingen/cursisten?

(bv. examens op school i.p.v. online tijdens crisis, offline i.p.v. online huiswerk, preteaching, afstandslernen: ook op school een plek voorzien ...)

Interessant hierbij is het artikel van Uit de marge (delen 1 & 2):

['De impact van de COVID-19-maatregelen op kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties. Hoe overleven kinderen en jongeren in kwetsbare posities de lockdown?'](#)

Hoe zorg je ervoor dat de communicatie tussen school en ouders goed verloopt?

Geef informatie ook op papier mee, toon ouders hoe het leerplatform werkt, gebruik eventueel andere communicatiekanalen zoals Whatsapp, Signal ... Ga in het laatste geval na of de privacy van de leerling, de ouders, de leerkracht gegarandeerd is bij het inzetten van sociale media.

Voor leerlingen met een beperking is er vaak extra communicatie noodzakelijk tussen de verschillende betrokkenen.

[De Schoolbrug](#) verbindt en versterkt ouders, leerlingen en schoolteams. Je vindt op hun [materialenbank](#) concrete documenten die je hierbij ondersteunen.

Is er een mediacoach of een 'buddy' voor ICT-gebruik in het team die een eerste aanspreekpunt is bij vragen rond de digitalisering van je onderwijs?

De [Mediacoach](#), [Digigangmaker](#), [Digicoach](#)... kan een eerste aanspreekpunt zijn om ondersteuning te bieden op het vlak van digitale inclusie.

voorzien van laagdrempelige, gebruiksvriendelijke tools (**inclusion by design**)

Hoe maak (kies?) je de elektronische leeromgeving laagdrempelig voor leerlingen/cursisten/medewerkers/ouders?

- Ga na of de gebruikte leeromgeving volledig toegankelijk is voor leerlingen met een beperking.
- Geef een infosessie over de gebruikte platformen:
 - Basisonderwijs: bv. Bingel,
 - Secundair onderwijs: bv. Smartschool,
 - Volwassenenonderwijs: bv. Google Classroom, Teams ...

Meer informatie over dit onderwerp vind je in [de wegwijzer 'verduurzaam je digitaal leermateriaal'](#).

Hoe maak je een e-inclusieve keuze van tools/programma's voor je onderwijs?

(vb. single sign-on, intuïtieve programma's, weinig bandbreedte nodig, beperkt aantal tools ...)

Als je zelf materiaal ontwikkelt, bv. een digitale nieuwsbrief, een educatieve video ..., vraag je dan af hoe e-inclusief en toegankelijk dit materiaal is. Bied bv. een bijkomende transcriptie aan bij een video of check de moeilijkheidsgraad van je berichten met de tool [LiNT](#). Hou rekening met dove en/of blinde leerlingen en doe de nodige aanpassingen aan je materiaal.

Hoe zorg je ervoor dat preteaching en je huiswerkbeleid niet tot digitale uitsluiting leidt?

Voorzie bv. een (uitgeruste, rustige) ruimte op school waar leerlingen hun huiswerk kunnen maken.

4. Verdiep je kennis

BRONNEN

De [KlasCementdeelsite Iedereen Telt Mee](#) verzamelt leermiddelen om te werken met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en geeft inspirerende collecties om aan de slag te gaan met diversiteit.

Een leerling die wegens ziekte niet naar school kan toch de les laten volgen alsof hij of zij in de klas zit? Dat kan via [Bednet](#). Bednet zorgt ervoor dat zieke kinderen en jongeren van thuis uit live de les kunnen volgen in hun eigen klas.

[WAI-NOT](#) biedt een toegankelijke website voor jongeren die behoefte hebben aan extra ondersteuning. Het aanbod varieert van educatief tot (re)creatief, informatief en zeker interactief. De doelgroep zijn jongeren die moeilijk of niet kunnen lezen en schrijven. WAI-NOT gebruikt duidelijk verstaanbare taal ondersteund door tekstmarkering, spraak en afbeeldingen.

[Adibib](#) levert digitale schoolboeken (ADlboeken) en/of voorleessoftware. Zo kan de leerling met de computer aan de slag. Zo'n ADlboek heeft een logische voorleesvolgorde, een automatische taalswitch, slimme paginanummering en een kleine bestandsgrootte.

[Link in de Kabel vzw](#) biedt digitale hulp en plezier voor kwetsbare kinderen en jongeren en heeft als doel hen digitaal vaardig en weerbaar te maken.

Veel scholen starten op 1 september met een digitaal toestel voor elke leerling. Huren, kopen of leasen: scholen bepalen hun aanpak zelf. De Vlaamse overheid voorziet 510 euro per toestel, maar scholen kunnen een duurder model kiezen. Dat legt grote druk op sommige gezinnen, en kan leiden tot discussie met ouders.

[In dit artikel van Klasse](#) worden 5 vragen van directeurs over de Digisprong beantwoord.

Ligo biedt opleidingen aan om onder andere [digitale vaardigheden te versterken bij laaggeschoolde volwassenen](#).

Uit de marge vzw is het Vlaams steunpunt voor jeugdbeleid en jeugdwerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Zij voerden in 2020 een grootschalig onderzoek uit: '[De impact van de COVID-19-maatregelen op kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties. Hoe overleven kinderen en jongeren in kwetsbare posities de lockdown?](#)'.

Op [deze pagina van Mediawijs](#) vind je een databank met lesmateriaal, handleidingen en goede praktijken rond e-inclusie. Je kan sorteren per type materiaal of per doelgroep.

Mediawijs stelde het volgende dossier samen: '[Digitale inclusie: is iedereen mee?](#)'. Mediawijs bundelde ook [17 projecten die digitale uitsluiting bij kwetsbare kinderen en jongeren bestrijden of voorkomen](#).

www.modemadvies.be zoekt samen met de school, de leerling, ouders ... naar de meest passende computeraanpassingen en toegankelijkheidsoplossingen wanneer deze nodig zijn omwille van een beperking.

5. Voldoe aan het wettelijk en juridisch kader

BRONNEN

Voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het gewoon onderwijs en leerlingen in het buitengewoon onderwijs wordt ook voorzien in de mogelijkheid om de Digisprongmiddelen voor ICT-toestellen aan te wenden. Meer informatie vind je in de [omzendbrief NO/2021/03 van 31/05/2021 \(vlaanderen.be\)](#)

Voor deze leerlingen kan alle technische apparatuur aangevraagd worden via de financiering van "speciale onderwijsleermiddelen (SOL)". Meer informatie in [deze omzendbrief](#).

Dit document werd ontwikkeld door het Kenniscentrum Digisprong, in samenspraak met het onderwijsveld en experts. Sommige rechten voorbehouden. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(s) en uitgever van het Kenniscentrum Digisprong geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden.

Fout gevonden? Vraag of opmerking? Laat het ons weten: kenniscentrumdigisprong@ond.vlaanderen.be

© 2022 Kenniscentrum Digisprong



Literatuurlijst

- 123digit. (z.d.). *Wat is 1,2,3 digit?* Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.123digit.be/nl/>
- Bednet. (2022, 29 augustus). *Bednet*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.bednet.be/>
- De impact van de COVID-19- maatregelen op kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties*. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van https://www.uitdemarge.be/wp-content/uploads/2021/07/DOSSIER_De-impact-van-COVID-19-op-kinderen-en-jongeren-in-kwetsbare-situaties_mei2021.pdf
- De schoolbrug. (z.d.). *De schoolbrug maakt een wereld van verschil*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.deschoolbrug.be/>
- Digicoach / OVSG*. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.ovsg.be/domeinen/digicoach>
- Digidak*. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://digidak.be/>
- Financiële issues bij de digisprong*. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.klasse.be/561530/financiele-issues-digisprong/>
- Goossens, S. (2022, 3 oktober). *Financiële issues bij de Digisprong: 5 vragen van scholen*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.klasse.be/561530/financiele-issues-digisprong/>
- Heilig Hartinstituut Heverlee. (z.d.). *Het evalueren van het gebruik van leermiddelen*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.ligo.be/>
- Home*. (2021, 6 september). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.ligo.be/>
- Katholiek Onderwijs Vlaanderen. (2022, 4 oktober). *Professionalisering*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://nascholing.be/2021-2022/index.aspx?modID=4049915>
- KlasCement info@klascement.net. (2020, 20 juli). *Openbronsoftware op school*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.klascement.net/ict/thema/openbronsoftware/>
- KlasCement info@klascement.net. (2022a, 15 maart). *Bruikleenovereenkomst voor ICT-materiaal op school*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.klascement.net/downloadbaar-lesmateriaal/102666/bruikleenovereenkomst-voor-ictmateriaal-op-school/?previous>
- KlasCement info@klascement.net. (2022b, 15 maart). *Bruikleenovereenkomst voor ICT-materiaal op school*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.klascement.net/downloadbaar-lesmateriaal/102666/bruikleenovereenkomst-voor-ictmateriaal-op-school/?previous>
- KlasCement info@klascement.net. (2022c, 30 september). *Lees- en schrijffondersteuning met voorleessoftware*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.klascement.net/thema/lees-en-schrijffondersteuning-met-voorleessoftware>
- KlasCement info@klascement.net. (2022d, 1 oktober). *KlasCement Leermiddelenetwerk*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.klascement.net/>
- Maks vzw*. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://maksvzw.org/>
- Mediawijs. (2022, 4 mei). *Initiatieven voor betaalbaar internet*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.mediawijs.be/nl/artikels/initiatieven-betalbaar-internet>
- Mediawijs. (z.d.-a). *Digitale inclusie*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.mediawijs.be/nl/dossiers/digitale-inclusie>
- Mediawijs. (z.d.-b). *Mediacoach*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.mediawijs.be/nl/mediacoach>
- Mediawijs. (z.d.-c). *Mediawijs wijst de weg in de digitale wereld*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.mediawijs.be/nl>
- Modem, expertnetwerk ondersteunende technologie*. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.modemadvies.be/>

Omzendbrief NO/2021/03 van 31/05/2021. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document/15855#11>

Omzendbrief OND/II/2.3/TM van 10/06/1996. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=9072>

't Saam Campus Cardijn Diksmuide. (z.d.). *Kostenbeleid: met laptops in de klas.* Geraadpleegd van https://drive.google.com/file/d/1KgVRAUG50ukCh9AWsHZ7wJ_WzJl1idY9/view

Toegankelijk internet voor iedereen. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.wai-not.be/>

VTI de Puytenput Aalst. (z.d.). *Dure schoolboeken vervangen door digitale cursus.* Geraadpleegd van https://drive.google.com/file/d/1xSFyPBcUZNJcyDyAn_5huliW_m7tIG4a/view

Welkom. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.lidk.be/>

Www.linc-vzw.be | Thuis in de kennismaatschappij. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.linc-vzw.be/>

Zenjoy BVBA. (z.d.). *Gratis digitale bibliotheek voor lees- en schrijfproblemen.* Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van <https://www.adibib.be/>